

นาค : การสร้างความหมายในชุมชนสองฝั่งโขง

Naga : Significant In The Communities On Both Side of The Mekong River

มาลินี กลางประพันธ์* Malinee Klangprapan

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง เครือข่ายทางสังคม “ข้าโอกาสพระธาตุพนม” ในชุมชนสองฝั่งโขง เป็นการศึกษาชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงในชุมชนพระธาตุพนมที่มีความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับ “เจ้าเฮือน 3 พระองค์” โดยการสังเกตและการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า คนกลุ่มนี้สืบทอดพิธีกรรมบูชาผีอารักษ์ และนาค ตามคติความเชื่อแบบล้านช้าง การเปลี่ยนผ่านอำนาจการปกครองหลายสมัย ผู้คนปรับเปลี่ยนบทบาทและสร้างความหมายใหม่ ปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าว คือ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงกับพระสงฆ์วัดพระธาตุพนม ที่มีกรรือพื้นพิธีกรรมบูชาสัตตนาคราช ส่งผลให้กลุ่มความเชื่อดั้งเดิมถูกลดทอนอำนาจลง อย่างไรก็ตามคนกลุ่มนี้ได้ปรับเปลี่ยนบทบาทเพื่อความคงอยู่อย่างแยบยล

คำสำคัญ: นาค, การสร้างความหมาย, ชุมชนสองฝั่งโขง

*ศึกษานิเทศก์ ดร. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 อุบลราชธานี-อำนาจเจริญ

*Supervisor, Dr, The Secondary Educational Service Area 29, Ubon Ratchathani - Amnat Charoen

Abstract

This article is part of the Dissertation titled “The social network of khaokasaPhraThat Phanom in communities on both sides of the Mekong Basin”. A study of the cultural life of “Laos wieang” ethnic groups in PhraThat Phanom communities who believed about “Chao Heuan 3 Pra-ong” by observation and interviews. The results showed that this group inherited the ritual worship the Guardian spirit and Naga by the origin belief from LanXang. The political in this area has changed several time, The people had changed roles, and and rebuild a new meaning. This phenomenon is social power relations between “Laos wieang” ethnic groups and the monks at Wat Phra That Phanom. To revive the ritual worship “Satta Naga”, affected to the old traditional group was reduced their social power so They had changed ingeniously their role to remain their status.

Keywords: *Naga, Significant, The Communities On Both Side of The Mekong River*

บทนำ

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ในชุมชนพระธาตุสองฝั่งโขง เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำอยู่ระหว่างเทือกเขาอันนัม ด้านทิศตะวันออก และเทือกเขาภูพาน ด้านทิศตะวันตก แหล่งกำเนิดลำน้ำสำคัญหลายสายไหลลงสู่แม่น้ำโขง เช่น ลำน้ำกะดิง ลำน้ำเทิน ลำน้ำหินฆูน ลำน้ำเซบั้งไฟ ลำน้ำก่า ลำน้ำสงคราม (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547: 18) ความหลากหลายทางระบบนิเวศของแม่น้ำและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติทำให้ผู้คนเข้ามาตั้งรกรากสร้างหลักแหล่งกลายเป็นบ้านเมืองหลายแห่ง เช่น เมืองวัง เมืองคำเกิด เมืองคำม่วน เมืองมหาไชยกองแก้ว เมืองท่าแขก เป็นต้น ประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ส่วนที่เรียกว่าลาวเดิม (ลาวโซ่ง ไทดำ ไทขาว ผู้ไท) ตั้งถิ่นฐานอยู่เมืองแกง เมืองไล และเมืองอื่นๆ บริเวณสิบสองจุไทย และหัวพันทั้งห้าทั้งหก ส่วนที่เรียกว่าลาวใหม่ ได้แก่ ลาวหลวงพระบาง ลาวพวน ลาวเวียง ลาวจำปาศักดิ์ ตั้งถิ่นฐานในแขวงหลวงพระบาง เชียงขวาง เวียงจันทน์ และจำปาศักดิ์ ในเขตที่ราบลุ่มฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ก่อนที่จะเคลื่อนย้ายมาฝั่งขวาแม่น้ำโขง (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2541: 182) ก่อนหน้าที่กลุ่มชาติพันธุ์ลาวจะอพยพมาตั้งหลักแหล่งบริเวณชุมชนพระธาตุสองฝั่งโขง ปรากฏหลักฐานในกฎมนเทียรบาลสมัยกรุงศรีอยุธยา อ้างถึง เมืองประเทศราชที่เคยถวายเครื่องราชบรรณาการต้นไม้เงินต้นไม้ทอง ชื่อแคว้น “โคตรบูร” (จรัส พยัคฆราชศักดิ์, 2534: 15)

เมืองศรีโคตรบูรเดิมอยู่ปากน้ำเซบั้งไฟ ตรงข้ามพระธาตุพนม เนื่องจากกระแสน้ำกัดเซาะตลิ่งฝั่งมีการย้ายที่ตั้งเมืองทั้งสองฟากฝั่งหลายครั้ง บริเวณประดิษฐานองค์พระธาตุศรีโคตรบองหรือพระธาตุเมืองเก่า เรียกว่าเมืองมรุกขนคร สมัยพระเจ้าสิริบุญสาร (พ.ศ. 2294-2322) ทรงแต่งตั้งให้พระบรมราชา (กู่แก้ว) ครองเมืองมรุกขนคร โดยให้ย้ายเมืองมาตั้งอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง บริเวณบ้านธาตุน้อยศรีบุญเรือง ริมห้วยบังฮวก อำเภอธาตุพนม ในปัจจุบัน (สุวิทย์ ฮีธาตวัต, 2549: 54) ในปี พ.ศ. 2329 พระบรมราชา (พรหมา) บุตรพระบรมราชา (กู่แก้ว) สืบทอดตำแหน่งเจ้าเมืองต่อจากบิดาเห็นว่า เมืองมรุกขนคร ที่บ้านธาตุน้อยศรีบุญเรือง ประสบปัญหากระแสน้ำเซาะตลิ่งฝั่งจึงย้ายเมืองขึ้นไปทางเหนือ ตั้งใหม่ที่บ้านหนองจันทน์ ห่างจากตัวเมืองนครพนมปัจจุบัน 3 กิโลเมตร สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองมรุกขนคร เป็นนครพนม (สุรจิตต์ จันทรสาขา, 2542: 1945-1957) ด้วยพื้นฐานเคยเป็นเมืองสำคัญสมัยล้านช้าง ทำให้เมืองนครพนมมีเมืองบริวารบริเวณลุ่มน้ำสงครามตอนล่าง และริมฝั่งแม่น้ำโขงจนถึงชุมชนธาตุพนม เช่น เมืองไชยบุรี เมืองท่าอุเทน เมืองอาทมาตหรืออาจสามารถ เมืองรามราช เมืองเรณูนคร และเมืองธาตุพนม ขอบเขตอำนาจครอบคลุมไปถึงฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงบริเวณ

เมืองคำเกิด คำม่วน จนถึงชายแดนเวียดนาม เมื่อบ้านเมืองขยายตัวเป็นชุมชนสองฝั่งโขง จึงเรียกว่าเขต “วัฒนธรรมลาวเวียง” หรือลาวภาคกลาง (ภุริภูมิ ชมพูนุช, 2549 : 41) แสดงให้เห็นความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับอาณาจักรล้านช้างที่มีเวียงจันทน์เป็นศูนย์กลางอำนาจ

จากปรากฏการณ์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การเคลื่อนย้ายเข้ามาของกลุ่มวัฒนธรรมลาวเวียง สาเหตุหนึ่งมาจากความขัดแย้งทางการเมือง โดยเฉพาะหลังสมัยพระเจ้าสุริยวงศารัตนมิตรราชสิ้นพระชนม์ พระครูโพนสะเม็ก อพยพผู้คนจากเวียงจันทน์ลงไปทางใต้จนถึงเขตแดนเขมร แต่ประสบปัญหาต้องเสียส่วยแก่เจ้าเมืองเขมร ผู้คนกลุ่มหนึ่งจึงย้อนกลับมาตั้งหลักแหล่งตามหัวเมืองใกล้เคียงชุมชนพระธาตุทั้งสองฝั่งโขง ภายหลังเหตุการณ์เจ้าอนุวงศ์ผู้คนต้องอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานจากบ้านเมืองเดิม ในปี พ.ศ. 2379 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าเมือง ท้าวเพี้ย เกล็ดยกกลุ่มผู้คนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงที่อาศัยอยู่ในหัวเมืองทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองละคอนหรือนครพนม ได้แก่ เมืองคำม่วน และเมืองคำเกิดประมาณ 4,000 คน ให้มาตั้งถิ่นฐานทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง ต่อมาในปี พ.ศ. 2389 เกิดสงครามระหว่างสยามกับเวียดนาม กำลังคนกำลังแรงงานเป็นปัจจัยสำคัญในการศึกสงคราม ฝ่ายสยามจึงกวาดต้อนผู้คนบริเวณเมืองพิน เมืองตะโปน เมืองวัง เมืองผาบ้ง และเมืองหนองใต้คร้วลาวประมาณ 3,000 คน มาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่เมืองนครพนม เมืองสกลนคร เมืองมุกดาหาร ทำให้บ้านเมืองฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงร้างผู้คน (วอลเตอร์ เอฟ. เวลลา. 2514: 179)

มุมมองในการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเครือข่ายทางสังคมของ “ข้าโอกาสพระธาตุพนม” ในชุมชนสองฝั่งโขง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แนวคิดทฤษฎี ขันตอนการวิจัยประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลลายลักษณ์อักษรจากตำนานและนิทาน และ การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม มี 2 ลักษณะ คือ การเข้าไปร่วมกิจกรรมสำคัญ ได้แก่ พิธีบูชาเจ้าเขื่อน 3 พระองค์ และสังเอนในฐานะเป็นบุคคลภายนอกในงานบุญประเพณีพระธาตุพนม อ. ธาตุพนม จ. นครพนม งานบุญประเพณีพระธาตุอิงฮัง, พระธาตุไผ่น, แขวงสะหวันนะเขต พระธาตุตุมพะวัง แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ส่วนการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยกำหนดขอบเขตการวิจัยเป็นสองส่วนคือ ขอบเขตด้านพื้นที่เป็นพื้นที่การวิจัยภาคสนามบริเวณพระธาตุพนมที่ตั้งอยู่ที่วัดพระธาตุพนมมรรวมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม และชุมชนข้าโอกาสพระธาตุพนมที่กล่าวถึงในตำนานอุรังคธาตุ บริเวณจังหวัดนครพนม และสาธารณรัฐประชาธิปไตย

ประชาชนลาว ส่วนขอบเขตด้านข้อมูล ข้อมูลที่นำมาใช้เป็นข้อมูลหลักในการวิจัย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ข้อมูลลายลักษณ์อักษร ประกอบด้วย ตำนาน พื้นสืบ พงศาวดาร ศิลจารึก จดหมายเหตุทางราชการสมัยรัตนโกสินทร์ บันทึกของชาวต่างชาติ และข้อมูลจากคำบอกเล่าและการสังเกตปรากฏการณ์ วิทยาการผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) โดยมีเกณฑ์ด้านคุณสมบัติ เป็นนักปราชญ์ท้องถิ่น พระสงฆ์ และผู้นำทางวัฒนธรรม

ผู้วิจัยใช้แนวคิดสำคัญสองประเด็น คือ ประเด็นที่หนึ่ง แนวคิดเรื่องอำนาจกับสิทธิอำนาจ (Power and Authority) ประเด็นที่สองแนวคิดเรื่องโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Structuration) Max Weber แบ่งประเภทและแบบแผนของอำนาจ ออกเป็น 2 แบบ คือ อำนาจบังคับ (coercive power) กับ อำนาจชอบธรรม (legitimate power/authority) พื้นฐานอำนาจบังคับตั้งอยู่บนพื้นฐานของการใช้กำลังบังคับ ขาดความชอบธรรม ในขณะที่ อำนาจชอบธรรม มีการบังคับใช้ (domination) ในลักษณะที่มีความชอบธรรมเพราะเป็นอำนาจที่ได้รับการยินยอมและเห็นชอบให้ใช้อำนาจจากผู้อยู่ใต้อำนาจ ส่วนสิทธิอำนาจ (Authority) คือ สิทธิโดยชอบธรรม ที่จะคาดหวังให้ผู้อื่นเต็มใจเชื่อฟังคำสั่งของตน สิทธิอำนาจมีนัยของระเบียบกฎหมายหรือกฎระเบียบแอบแฝงอยู่ คำว่าสิทธิโดยชอบธรรม แปลว่าสังคมหรือกลุ่มยินยอมให้บุคคลได้รับอำนาจนี้ อำนาจอันชอบธรรมสัมพันธ์กับภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นสิทธิของผู้นำและเป็นความชอบธรรมที่คนอื่น ๆ ให้การยอมรับ ซึ่ง Max Weber อธิบายสิทธิอำนาจไว้ 3 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง สิทธิอำนาจตามประเพณี (Traditional Authority) คือ การมีอำนาจตามที่ชนธรรมนิยมประเพณีกำหนดไว้ สิทธิอำนาจในลักษณะนี้มีที่มาจากความเชื่อตามสังคมประเพณีดั้งเดิม เช่น การยอมรับระบบบิดาเป็นใหญ่ในครอบครัว สิทธิอำนาจของพระสงฆ์ที่จะนำประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นต้น ประการที่สอง สิทธิอำนาจบนรากฐานบุญบารมี (Charismatic Authority) เป็นสิทธิอำนาจอันเกิดจากคุณลักษณะของผู้นำที่มีบุญบารมีเป็นที่ปรากฏและยอมรับ เช่น ความกล้าหาญ ความมีจริยธรรม ความเสียสละ ประการที่สาม สิทธิอำนาจที่อยู่บนหลักเหตุผลหรือกฎหมาย (Rational Legal Authority) หมายถึง อำนาจกระทำสิ่งต่างๆ ที่ถูกต้องตามหลักเหตุและผลหรือกฎข้อบังคับที่ถูกกำหนดเอาไว้

ชีวิตวัฒนธรรมลาวเวียง

จากการศึกษาภาคสนามในชุมชนพระธาตุพนมพบว่ากลุ่มวัฒนธรรมลาวเวียง ตั้งบ้านเรือนบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง ทิศเหนือจากวัดหัวเวียงรังษี ถึงทิศใต้ชอยอนุรักษเจดีย์ ชอยกุศลรักษาการ และชอยเปรมปุษนี ประชากรในชุมชนพระธาตุพนมสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มแม่น้ำโขงร่วมกับประชากรในอาณาจักรล้านช้างมาตั้งแต่อดีต ฉะนั้นจึงมีลักษณะร่วมทาง

สังคมวัฒนธรรม (จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2540: 18) สภาพสังคมล้านช้างก่อนที่พุทธศาสนา จะเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญ ในสมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม ตั้งแต่สมัยโบราณผู้คนส่วนใหญ่เชื่ออำนาจ เหนือธรรมชาติ จากหลักฐานพงศาวดารล้านช้างกล่าวถึงการนับถือผีฟ้า ผีแถน ผีบรรพบุรุษ เป็นความเชื่อตามลัทธิของชาวจีน เพราะดินแดนชนชาติลาวแต่ก่อนอยู่ติดกับจีน จึงมีการ สังคมติดต่อกันมาเป็นเวลานาน (คำ จำปาแก้วมณี และคณะ. 2539: 25) ความเชื่อเรื่อง แถน สอดคล้องกับมโนทัศน์ “สิทธิอำนาจ” แถน เป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจ โดยมีกษัตริย์ซึ่งเป็น โอรสของแถนเป็นตัวแทนของอำนาจ การสร้างความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับแถนจึงเป็นการสร้าง ความยอมรับกษัตริย์ สิทธิอำนาจดังกล่าวมีที่มาจากการสำนึกของผู้คนในกลุ่มว่า ผู้นำหรือผู้ ปกครองมีพื้นฐานจากอำนาจบุญบารมี ความชอบธรรมในการปกครองเป็นคุณสมบัติเหนือ ความสามารถของมนุษย์ธรรมดา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครองจึงเป็น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ มีกระบวนการต่อสู้ ต่อรอง ผ่านเรื่องเล่า ตำนาน สรุปลงได้ดังนี้

ความเชื่อเรื่องผี เป็นความเชื่อที่มีความหมายต่อการดำรงอยู่ ทั้งในระดับครอบครัว และระดับชุมชน (จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2528: 31) การนับถือผีฟ้า ผีแถน ปรากฏเด่นชัดใน วรรณกรรมลาว เรื่อง พันขุนบรมราชาธิราช ท้าวฮุ่งหรือเจือง และพระยากันคาก ผีฟ้า ผี แถน เป็นอำนาจของเทวดาบนสวรรค์ผู้ให้กำเนิดผู้นำ มนุษย์ สัตว์ และสรรพสิ่งในจักรวาล สามารถให้ดีให้ร้ายแก่มนุษย์ได้ หากไม่ปฏิบัติตามแบบแผนที่เป็นฮีดของของสังคม ดังนั้น ชาวบ้าน เจ้าเมือง พระมหากษัตริย์ต่างอ่อนน้อมยอมต่อผี การเลี้ยงผีนั้นเกิดจากความเชื่อ ว่าธรรมชาติทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นแผ่นดิน ผืนน้ำ พืช สัตว์ มนุษย์ อุบัติขึ้นในโลกด้วยอำนาจ ของผีฟ้าหรือผีแถน ผีจึงให้ชีวิต ค้ำครองชีวิต และทำลายชีวิตด้วย ในฮีดบ้านคองเฮือน กำหนดไว้ว่าเมื่อกินข้าว กินเหล้า ต้องจัดสำรับชุดเล็กเช่นผีก่อน ความเชื่อเรื่องผีโดยเฉพาะ ผีแถนนั้นมีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตของคนล้านช้าง เพราะเชื่อว่าแถนมีบทบาทสำคัญ ในการกำหนดและควบคุมชะตาของมนุษย์ ฐานะทางสังคมของมนุษย์จะแตกต่างกันตามความ ประสงค์ของแถน ทำให้ชนชั้นปกครองได้นำมาเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมโดย การเชื่อมโยงให้กษัตริย์เป็นโอรสของแถนส่งลงมาปกครองมนุษย์ ตั้งแต่สมัยขุนบรม ความ เชื่อดังกล่าวส่งผลให้ผู้ปกครองสามารถควบคุมคนในสังคมล้านช้างที่ประกอบด้วยคนหลากหลาย ชาติพันธุ์หลากหลายวัฒนธรรมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขภายใต้สิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน คือ “แถน” นอกจากนี้ยังมีผีมเหสักข์ หรือผีอารักษ์ ผู้คนเชื่อว่า มีหน้าที่คุ้มครองบ้าน เมืองให้สังคมอยู่เป็นปกติสุข ถ้าบ้านเมืองใดเกิดวุ่นวายไม่สงบสุขจะทำพิธีตอกหลักบ้าน หลักเมือง ซึ่งเป็นที่สถิตของผีมเหสักข์ให้เที่ยงตรง ความเดือดร้อนวุ่นวายจะหมดไป (กุสุมา ชัยวินิตย์. 2531: 30)

ในการศึกษาภาคสนามในวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 ที่บ้านธาตุน้อย อำเภอธาตุพนมผู้วิจัย พบว่ากลุ่มผู้กระทำการพิธี เชื่อมโยงพิธีกรรมกับตำนาน มรุกขนคร และอาณาจักรศรีโคตรบูร เช่น บ้านธาตุพนมเหนือ บ้านหลักศิลา บ้านธาตุน้อย และบ้านปุงฮี นอกจากนี้ยังปรับเปลี่ยนผสมผสานความเชื่อเกี่ยวกับผีมหีลักษ์และนาคเข้าด้วยกัน โดยกล่าวถึงพญานาคชื่อ เจ้าโต้งกว้าง หนึ่งเจ้าเฮือน 3 พระองค์ เป็นผู้ปกปักรักษาพระธาตุพนม ในแต่ละปีชาวบ้านจัดพิธีกรรม 3 ครั้ง คือ ในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 6 วันขึ้น 11 ค่ำ เดือน 6 และวันขึ้น 13 ค่ำเดือน 6 ปัจจุบันนอกจากนางเทียมหลายท่านเสียชีวิตแล้ว ยังขาดการสนับสนุนจากองค์กรในท้องถิ่นทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนี้ลดลง อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตชุมชนสองฝั่งโขงยังกล่าวถึงการนับถือภู ลังเกิดจากการขุดค้นพบภาชนะดินเผาหลายชนิดขุดและลายเขียนสีรูปสัตว์เลื้อยคลาน ที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี อายุประมาณ 3,600 ปี เป็นหลักฐานที่แสดงว่าดินแดนลุ่มแม่น้ำโขงบริเวณอีสานตอนบน กลุ่มชนโบราณมีความเชื่อเรื่องภูขานับถือภูมา แล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ร่วมกับการนับถือผีจนถึงสมัยปัจจุบัน (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2533: 135)

ความเชื่อเรื่องนาค หุมพันธ์ ลัดตะนะวง (2008: 20-25) กล่าวว่ามียุทธศาสตร์มาจากความเชื่อสองสาย สายหนึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษก่อนการรับพุทธศาสนามาเป็นศาสนาของตนเอง อีกสายหนึ่งเป็นความเชื่อจากอิทธิพลพุทธศาสนาอันเป็นอิทธิพลที่มาจากอินเดีย ความเชื่อสายแรกอันเป็นความคิดดั้งเดิมที่เชื่อว่าบรรพบุรุษของคนลาวสืบเชื้อสายมาจากนาคนั้นเชื่อว่า นาค เป็นสัตว์คล้ายงู มีหงอน มีฤทธิ์เดช ศักดิ์สิทธิ์ อาศัยอยู่ตามลำน้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง โดยมีทานตำนานการเกิดของคนลาวหลายเรื่อง หลายสำนวนที่เกี่ยวกับนาค จากความเชื่อดังกล่าวมีตำนานเล่าขานว่า นาคเป็นบรรพบุรุษของคนเชื้อสายไท ลาว เช่น เชื่อกันว่าคนลาวที่อาศัยอยู่ในเวียงจันทน์มีความเกี่ยวพันกับนาค เล่ากันว่าที่เวียงจันทน์ มีรูนาคปรากฏอยู่ในวัด เวลาใดที่บ้านเมืองเดือดร้อน ชาวเวียงจันทน์จะตีกลองหมากแข่ง แล้วไพร่พลพญานาคก็จะออกมาจากรูเพื่อช่วยต่อสู้ไล่ศัตรูให้พ่ายแพ้ ในช่วงหลังแล้วว่าเมื่อเกิดศึกกับสยามในสมัยพระเจ้าตากสินกองทัพสยามได้ยินเรื่องราวดังกล่าวจึงได้ให้ทหารสยามไปปิดรูนาคโดยสร้างพระธาตุครอบรูนาคไว้ ทำให้นาคไม่สามารถออกมาจากรูตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ธาตุดังกล่าวสันนิษฐานว่า คือ ธาตุดำ ตั้งอยู่กลางเมืองเวียงจันทน์

ดังนั้นความเชื่อเรื่องนาคที่มาจากความเชื่อดั้งเดิมของคนไท ลาว เป็นความเชื่อของกลุ่มชนที่มีถิ่นฐานติดกับแหล่งน้ำ นาค เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อให้ได้คำตอบและแก้ปัญหาให้กับวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชน กลายเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มชนตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา แนวคิดที่สองเป็นแนวคิดที่กล่าวถึง ความเชื่อเรื่องนาคในพระพุทธศาสนาผสมผสานกับแนวคิดแรกจนกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นาคในแนวคิดที่สองเชื่อว่าเป็น

อมมนุษย์ที่มีอาณาจักรอยู่ที่โลกมนุษย์ ที่เรียกว่า เมืองบาดาล มีอิทธิพลในความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ศาสนา มีตำนานทางพระพุทธศาสนาอ้างอิง เป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหลายเรื่อง เช่น นิทานชาดก พระเจ้าสิบชาติ เชื่อว่าก่อนที่เจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้ไปบังเกิดเป็นสัตว์อยู่หลายร้อยหลายสิบชาติ ชาติหนึ่งได้เกิดเป็นพญานาคชื่อว่าพระยาภุริทัต ได้บำเพ็ญเพียรบังเกิดกุศลกรรมเกิดเป็นพระศาสนาหรือตำนานการบวชพระภิกษุในพระพุทธศาสนา มีเรื่อง นาค เข้ามาเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมบวช นาค ก่อนการบวชเป็นพระภิกษุ เพราะเชื่อว่าเป็นการแสดงถึงอาณิสสส์แก่นาคตนหนึ่งที่ไม่สามารถบวชได้ เพราะนาคเป็นสัตว์เดรัจฉาน จึงกราบทูลพระพุทธเจ้าแสดงสัญลักษณ์แห่งความกตัญญูต่อพระพุทธศาสนาของนาคตนนั้น นาคจึงเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างแยกกันไม่ออก นาคเป็นสัญลักษณ์ปรากฏในศิลปกรรมโบสถ์ วิหาร จุดประสงค์เพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้ทำลายพระพุทธศาสนา เช่น ซ่อฟ้า บันไดนาค สะพานนาค นาคสะดุ้ง เป็นต้น ความผูกพันเรื่องนาคกับชาวลุ่มแม่น้ำโขง ทั้งอาณาจักรลาวล้านช้างและชาวอีสานเป็นความรู้สึกที่ลุ่มลึกแทรกซึมอยู่ในสายเลือด ดังคำกล่าวของชาวลุ่มแม่น้ำโขงว่า “โขงขาดนาค ข้าวขาดฝน คนสิ้นใจ” ตำนานวรรณกรรม นาคเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง เช่น ผาแดง นางไอ่ ความเป็นมาของดินแดนที่มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ คือ หนองหานน้อย อ่าเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี และหนองหานหลวง จังหวัดสกลนคร สะท้อนวัฒนธรรมชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ บ้านเมือง เป็นวรรณกรรมที่ตอบสนองความเชื่อของสังคมท้องถิ่นอีสาน ในลักษณะของการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องผี นาค และปรัชญาพุทธศาสนาได้อย่างกลมกลืน

ประเด็นเกี่ยวกับ “นาค” สะท้อนเรื่องราวสังคมบุพกาล มนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยกันในการดำรงชีวิต สังคมและกลุ่มคนที่แข็งแกร่งและมั่นคงต้องมีกำลังคน พวกพ้อง และบริวารมาก สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ความไว้วางใจ ผู้นำต้องคำนึงถึงความผูกพันใกล้ชิดที่สุด ส่วนใหญ่เริ่มต้นจากความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติที่เกี่ยวข้องกับสายโลหิตและการแต่งงาน การกำหนดกลุ่มตระกูลขนาด 7 ตระกูล นาค 15 ตระกูล และนาค 24 ตระกูล ให้รักษาเกาะ แก่ง แหล่งน้ำ ภูเขา เป็นการมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบให้พิทักษ์รักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งอาหารเพื่อการดำรงชีพที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศของสังคมเกษตรกรรมหรือสังคมชาวนาที่พึ่งพาอาศัยระบบน้ำในการเพาะปลูก ประเด็นสำคัญที่สุดมาจากพื้นฐานชุมชนสองฝั่งโขงมีความคิดหลักเกี่ยวกับใจบ้าน ใจเมือง หมายถึง สิ่งที่มีค่าสูงสุด หรือพลังอำนาจชุมชนเป็นศูนย์รวมจิตใจให้เกิดวิถีความคิด วิถีชีวิต วิถีพฤติกรรมอย่างเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็ชุมชนบ้านหรือชุมชนเมือง (จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2541: 206-208) องค์ประกอบของชุมชนเมืองแต่ละแห่ง ประกอบด้วยกตดิน (ผืนดิน) กงน้ำ (ผืนน้ำ) เรือน วัด วัง ชุมชนเมืองเติบโตจาก

การตั้งถิ่นฐานที่มีปัจจัยหนุนส่ง คือ ผืนดินผืนน้ำที่อุดมสมบูรณ์ด้วยธัญญาหาร พืช สัตว์ ประกอบเข้ากับมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีความเฉลียวฉลาด และคุณธรรม ผืนดิน ผืนน้ำจึงเป็นสัญลักษณ์ของวิถีเศรษฐกิจทั้งแบบทำกิน คือ เพาะปลูก และหากิน คือ เก็บเกี่ยวผลผลิตจากธรรมชาติ ส่วนเรือนและวังเป็นสัญลักษณ์ของกำลังพล คือ ประชาชนและผู้นำ ได้แก่เจ้าเมืองและกษัตริย์ ส่วนวัด คือ สัญลักษณ์ของพลังที่มองไม่เห็น ได้แก่ สถิติปัญญาและหลักธรรมคำสอน ซึ่งพัฒนาเป็นอุดมการณ์สังคมและกฎหมายเพื่อจัดระเบียบบ้านเมือง ดังนั้น นาคจึงเป็นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับใจบ้าน ใจเมือง ทำให้เกิดการสั่งสมอุดมการณ์ และผลิตสร้างประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวกับนาค เช่น ความเชื่อการไหลเรือไฟจะช่วยให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพราะการปล่อยเรือไฟลงในแม่น้ำทำให้นาคซึ่งอยู่ในน้ำได้รับความร้อนจะหอบน้ำหนีขึ้นไปบนฟ้าพองถึงเดือน 6 น้ำในโลกลมมนุษย์จะแห้ง จึงมีการจัดตั้งไฟเป็นพิธีกรรมขอฝน เพื่อให้พระยาเถรสังฆญาณาคปล่อยน้ำลงมายังพื้นโลก เมื่อพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในดินแดนแห่งนี้ความหมายของการไหลเรือไฟเปลี่ยนเป็นการบูชาอวยพระพุทธรูปที่พญานาคอัญเชิญให้พระพุทธรูปประทับรอยพระบาทไว้ที่ริมฝั่งแม่น้ำ

ความเชื่อเรื่องนาคจึงเกี่ยวข้องกับ น้ำในแม่น้ำ และฝนบนฟ้า ปัจจัยสำคัญสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมการเกษตร นาคเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ และการแฝงพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ทำให้นาคมีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองศาสนา จัดระเบียบสังคมบ้านเมือง นาคจึงกลายเป็นสื่อกลางของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้ให้กับผู้รับ ระหว่างผู้ด้อยโอกาสหรืออำนาจกับผู้ที่มีโอกาสหรืออำนาจมากกว่า นาคมีบทบาทในความเชื่อดั้งเดิมและศาสนาใหม่ คือ ความเชื่อศาสนาพราหมณ์เชื่อว่า พญานาคเป็นเจ้าแห่งบาดาล พญาอนันตนาคราชเป็นบัลลังก์ของพระนารายณ์ ต้นกำเนิดตำนานนารายณ์บรรทมสินธุ์ นอกจากนี้พญานาควาศูรี ยังเป็นสร้อยสังวาลของพระศิวะ ส่วนพุทธศาสนาปรากฏในประเพณีบวชนาค เป็นต้น นาค จึงเปรียบเสมือนสายรุ้งเชื่อมโยงวิถีชีวิตผู้คนในชุมชนสองฝั่งโขง แม่น้ำโขงจึงไม่ใช่พรมแดนทางภูมิศาสตร์การเมือง ในทางสังคมผู้คนในชุมชนแห่งนี้ยังคงยึดถือความเป็นเครือญาติที่เกิดจากอุดมการณ์เรื่อง “นาค” สืบทอดประเพณีพิธีกรรมรวมถึงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองล้วนแฝงเร้นไปด้วยเรื่องราวสะท้อนคติความเชื่อและการดำเนินชีวิตที่มีความผูกพันกับสายน้ำโขง เช่น ประเพณีไหลเรือไฟ

ความเชื่อเกี่ยวกับการไหลเรือไฟมี 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเชื่อมโยงความเชื่อเรื่องพญากาเผือก ก่อนกลับสู่สวรรค์ลูกทั้งห้าขอให้พญากาเผือกประทับรอยเท้าบนหินเพื่อไว้เคารพบูชาพญากาเผือกซึ่งส่งลูกไว้ว่าในวันเพ็ญเดือน 11 ของทุกปีให้จุดไฟใส่ถ้วยหรือจานไหลไปตามลำน้ำโดยทำไส้เทียนน้ำมันเป็นรูปดินกาเพื่อเป็นการสักการะพญากาเผือก กลุ่มที่สองเชื่อมโยงความเชื่อศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธที่เชื่อว่าการไหลเรือไฟบูชา

รอยพระพุทธรูปบาท ลักการะท้าวมหาพรหม บวงสรวงพระธาตุจุฬามณี ตลอดจนระลึกพระคุณแม่ น้ำ และบูชาพระแม่คงคา นอกจากนี้ยังผลิตข้อความเชื่อบุชาพญานาคเป็นทั้งผู้ให้ น้ำสำหรับดำรงชีวิต การเกษตรกรรมและการประมง พื้นฐานมาจากความเคารพธรรมชาติ สมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ปรากฏหลักฐานการไหลเรือไฟ ตามลำน้ำโขงที่นครเวียงจันทน์ ครั้งแรก ตามบันทึกการเดินทางของวัน วุสตอป (Van Wusthof) ทูตทางการค้าชาวฮอลันดา การไหลเรือไฟตามบันทึกนั้นจัดในวันขึ้น 15 ค่ำหรือแรม 1 ค่ำ เดือน 12 มีเรือไฟจำนวน 200 ลำ ล่องตามลำน้ำโขง ประดับประดาด้วยเทียนได้และมีเรือไฟอีก 3 ลำ ทำเป็นรูปธาตุสี่เหลี่ยมประดับประดาด้วยเทียนได้ (สีลา วีรวงส์, มปป: 39) จากหลักฐานดังกล่าว เมืองนครพนมในฐานะเมืองลูกหลวงของอาณาจักรล้านช้าง อนุমানได้ว่ามีประเพณีไหลเรือไฟตามจาริตล้านช้าง ดังปรากฏในฮีต 12 กล่าวถึงบุญออกพรรษา ชาวบ้านไปทำบุญถวายปราสาทผึ้ง แข่งเรือ และไหลเรือไฟ เป็นประเพณีของชุมชนชาวน้ำ (ปรีชา แสนทวีสุข, 2539: 76-79) นอกจากนี้ฮีต 12 คอง 14 กล่าวถึงธรรมเนียมที่กษัตริย์ในสมัยโบราณกำหนดให้ท้าวพระยาหัวเมืองน้อยใหญ่จัดประเพณีไหลเรือไฟในเดือน 12 เพื่อบูชาพญานาค 15 ตระกูลในลำน้ำโขง (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2529: 162) ประกอบกับลักษณะทางภูมิศาสตร์บ้านเมืองตั้งอยู่ริมฝั่งน้ำ ผู้คนดำรงวิถีชีวิตโดยพึ่งพาแม่น้ำ จึงเอื้อต่อการสร้างคติความเชื่อและสืบสานประเพณีดังกล่าว

การสร้างความหมายต่อรองสิทธิและอำนาจ

ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี อาณาจักรล้านช้างล่มสลาย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนผ่านอำนาจในชุมชนสองฝั่งโขง ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ด้านความแตกต่างทางวัฒนธรรม และความขัดแย้งทางการเมือง ล้วนเป็นการตอกย้ำจิตสำนึกของการแบ่งแยกด้วยการแบ่งกลุ่มชนแถบลุ่มแม่น้ำโขงว่า “ลาว” เมื่อเกิดภัยคุกคามจากจักรวรรดินิยมตะวันตก ราชสำนักสยามดึงอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางและดำเนินนโยบายชาตินิยม สถาบันกษัตริย์และสถาบันศาสนาหรือพื้นที่ความสัมพันธ์ในลักษณะ “ทวิภาวะของโครงสร้าง” (Duality of Structure) กล่าวคือ มีการเผยแพร่ศาสนาพุทธนิกายธรรมยุติมายังหัวเมืองอีสานซึ่งพระสงฆ์ส่วนใหญ่ยึดถือจาริตเดิมแบบล้านช้าง ปรากฏการณ์ทางสังคมที่กล่าวมาส่งผลกระทบต่อกลุ่มลาวเวียงที่มีความเชื่อเกี่ยวกับผีอารักษ์หรือผีเจ้าเฮือน 3 พระองค์ จากเดิมมีกลุ่มพระสงฆ์ได้สร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาอยู่ใหม่ เช่น กลุ่มชาวจีน โดยการรื้อฟื้นพิธีบูชาสัตตนาคาเพื่อลดทอนอำนาจกลุ่มลาวเวียงที่นับถือเจ้าเฮือน 3 พระองค์ สังเกตได้จากการปรับเปลี่ยนประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องพระธาตุพนม เป็นการเบียดขับกลุ่มนับถือเจ้าเฮือน 3 พระองค์ หรือกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงให้จัดพิธีกรรมดังกล่าวในชุมชนริมฝั่งโขงห่างจากบริเวณวัดพระธาตุพนม

ผู้วิจัยเห็นว่าชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนลาวเวียงมีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับสายน้ำ ผู้คนจึงมีแนวโน้มที่จะยอมรับและใช้ไสยศาสตร์ในการควบคุมพลังที่ไม่อาจคาดคะเนและมองไม่เห็น ดังที่ Kirsch, Anthony. Thomas (1967) กล่าวว่าระบบศาสนาสังคมนิยมทอัสตัน ไม่ได้มีพุทธศาสนานิกายเถรวาทเป็นองค์ประกอบสำคัญล้วนๆ หากแต่เป็นระบบศาสนาที่เกิดขึ้นจากการปรับเปลี่ยนและผสมกลมกลืน (Syncretism) ระหว่างองค์ประกอบทางศาสนาดั้งเดิม คือ ความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญูณ (Animism) กับองค์ประกอบทางศาสนาแบบใหม่ที่แผ่ขยายจากอินเดียสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ คือ พุทธศาสนานิกายเถรวาทและศาสนาพราหมณ์แบบพื้นบ้าน (Folk Bramanism) มีการทับซ้อน คัดความเชื่อดั้งเดิมที่ผู้คนหรือเกี่ยวกับผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ มีการปรับเปลี่ยน ผสมผสานระหว่างพุทธศาสนา พราหมณ์และผี เช่น เจ้าเฮือน 3 พระองค์ เดิมเป็นผีอารักษ์ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นนาคมีหน้าที่พิทักษ์รักษาองค์พระธาตุพนม การสร้างความหมายใหม่ของชาวบ้านหรือกลุ่มเจ้าเฮือน 3 พระองค์ถูกเบียดขับจากพื้นที่วัดพระธาตุพนม ออกมาตั้งศาลด้านหน้าองค์พระธาตุพนม มีพิธีกรรมพิทักษ์รักษาองค์พระธาตุพนม ในปัจจุบันพิธีกรรมดังกล่าวจัดที่บ้านของนางเทียม บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงใกล้กับวัดหัวเวียงรังษี เชื่อว่าเป็นวัดแห่งแรกของชุมชนชาวเวียงจันทน์ อยู่ใกล้ตลาดนัดไทยลาว และชุมชนบ้านธาตุน้อย เชื่อว่าเป็นชุมชนเก่าแก่ของกลุ่มลาวเวียงจันทน์

ในขณะเดียวกันกลุ่มพระสงฆ์ในวัดพระธาตุพนมสร้างความหมายใหม่ เรื่อง สัตตนาครา ผู้พิทักษ์องค์พระธาตุพนม โดยเชื่อมโยงเรื่องราวของพญาศรีสัตตนาคราช ผู้เป็นใหญ่เหนือพญานาคทั้งปวง ฝั่งลาวนั้น เป็นพญานาคที่ทรงอิทธิฤทธิ์ ทรงอำนาจเหนือกว่าพญานาคทั้งหลาย ใน 2 แผ่นดิน พญาศรีสัตตนาคราช มีความเด่นสง่าด้วยมี 7 เศียร เป็นตระกูลพญานาคที่มีมาแต่ครั้งพุทธกาลมีความใกล้ชิดพระพุทธรองค์และพระพุทธรศาสนา เป็นพญานาคที่ประพฤติปฏิบัติธรรมเช่นเดียวกับพญาศรีสุทโธนาคราช (นาคาธิบดีสุทโธ) ผู้เป็นใหญ่เหนือพญานาคทั้งปวง ฝั่งไทยมี 1 เศียร สถานที่ปฏิบัติธรรมของพญานาคทั้งสองคือ วัดพระธาตุพนม จึงมีการให้พันธะสัญญาแก่กันว่า หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องการความช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็นเรื่องน้อยใหญ่ประการใด จะช่วยกันอย่างเต็มที่เต็มกำลังสามารถแนวคิดนี้เป็นการใช้อำนาจครอบงำ คือ การครอบงำของชนชั้นหนึ่งโดยใช้วิธีการทางการเมืองและอุดมการณ์ประสานเข้าด้วยกัน อันโตนิโอ กรัมสซี (Antonio Gramsci) (อ้างในกาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551: 182) อธิบายไว้ว่า คนกลุ่มหนึ่งตั้งใจครอบงำคนอื่นและลักษณะการครอบงำเกิดขึ้นในระดับชนชั้น คือ นำเอาวิถีทางการเมืองผสมเข้ากับเรื่องอุดมการณ์ ใช้วิถีทางการเมืองทำให้เกิดการยอมรับอำนาจเข้าไปเป็นส่วนสำคัญของอุดมการณ์ ทำให้เกิดสำนึกเรื่องชนชั้นตามอุดมการณ์ที่ครอบงำ ปกติจะใช้อำนาจครอบงำ

ทางการเมืองแต่วิธีการครอบงำที่ไม่ให้เกิดปัญหาต้องทำในระดับอุดมการณ์คนจะได้รู้สึกว่าจะไม่ถูกบังคับ อุดมการณ์จึงมีบทบาทสำคัญในการทำให้เกิดการยอมรับชนชั้นที่เป็นคนส่วนใหญ่ การรักษาดูแลระหว่างการบังคับกับการทำให้เกิดการยอมรับจะแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม อันโตนิโอ กรัมสซี (Antonio Gramsci) กล่าวว่า การยอมรับเกิดจากการครอบงำทางอุดมการณ์ที่สถาบันต่างๆ ในประชาสังคมสร้างขึ้นและรับไว้ ประชาสังคมครอบงำความคิดของพลเมืองผ่านสถาบันครอบครัวและสถาบันศาสนา โดยจำแนกกลยุทธ์ของการครอบครองอำนาจนำออกเป็น 2 ด้านด้วยกัน ได้แก่ 1) การครอบครองอำนาจนำทางการเมือง (Political Hegemony) หมายถึง การสถาปนาระบบการเมืองหนึ่งๆ ให้กลายเป็นระบบหลักของสังคม ฉะนั้นระบบการเมืองแบบอื่นๆ ก็จะหมดความชอบธรรมไปโดยปริยาย ซึ่งหากใครคิดขัดแย้งกับระบบหลักนี้ก็จะถูกมองในแง่ลบว่าเป็นปฏิปักษ์ 2) การครอบครองอำนาจนำทางวัฒนธรรม (Cultural Hegemony) หมายถึง กระบวนการสถาปนาวัฒนธรรมหลักหรือระบบความคิดหลักขึ้นในสังคม เพื่อนำไปสู่การสร้างความเห็นพ้องต้องกัน (Consensus) ทั้งนี้ การผลิตและเผยแพร่วัฒนธรรมหลักดังกล่าวนี้ จะมีสื่อมวลชนเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันความคิด จิตสำนึก ที่แทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวันของมวลชน

จากแนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคนกลุ่มเดิม คือ กลุ่มลาวเวียงสร้างความหมายผ่าน “เจ้าเฮือน 3 พระองค์” และคนกลุ่มใหม่ คือ กลุ่มพระสงฆ์ในวัดพระธาตุพนมสร้างความหมายผ่าน “สัตตนาคา” โดยมีคำว่า “นาค” หมายถึง จิตวิญญาณของสายน้ำ ความเชื่อ และศาสนา เป็นชีวิตวัฒนธรรมที่ทรงพลัง แผง “สิทธิและอำนาจ” ทับซ้อนในมิติทางวัฒนธรรม เป็นสายสัมพันธ์เชื่อมโยงชุมชนสองฝั่งโขงได้อย่างแบบยล

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2551). **สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ การเมืองกับสื่อสารศึกษา**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กุสุมา ชัยวินิตย์. (2531). **ศาสนาชาวบ้านในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- คำจำปา แก้วมณี และคณะ. (2539). **ประวัติศาสตร์ลาว**. ขอนแก่น: ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2528). **พงศาวดารแห่งประเทศไทย คือ หลวงพระบาง เวียงจันทร์ เมืองพวน และจำปาสัก**. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- _____. (2529). **พงศาวดารแห่งประเทศไทย**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- _____. (2540.). **วรรณกรรมท้องถิ่น : กรณีอีสานล้านช้าง**. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซ็ท.
- _____. (2541). **วิถีทรรศน์ลาวในชุมชนสองฝั่งโขง The Laos perspective in communities on both sides of the mekhong Basin**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จรัส พัยคัมราชศักดิ์. (2534). **อีสาน 1 ศาสนาและวรรณกรรมนิยมในท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2547). **ราชอาณาจักรลาว**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- ปรียา แสนทวีสุข. (2539). **การไหลเรือไฟจังหวัดนครพนม**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ภูริภูมิ ชมพูนุช. (2549). **พัฒนาการของเมืองในแอ่งสกลนคร ระหว่าง พ.ศ.2371 ถึง 2436**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ลีลา วีระวงส์. (ม.ป.ป.). **ประวัตินครเวียงจันทร์**. ม.ป.พ.: ม.ป.ท..
- สุรจิตต์ จันทรสาขา. (2542). **“นครพนม,เมือง” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 6**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

- สุวิทย์ วีระศาสตร์. (2549). **ประวัติศาสตร์อีสาน พ.ศ.2322-2488**. ขอนแก่น: สถาบันวิจัย
 พหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วอลเตอร์ เอฟ.เวลลา. (2514). **แผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ**. ผู้แปล นิจ ทองโสภิต. กรุงเทพฯ:
 สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2533). **แอ่งอารยธรรมอีสาน แผลหลักฐานทางโบราณคดี พลิกโฉมหน้า
 ประวัติศาสตร์ไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์เนศพรินทร์ติ้งเซ็นเตอร์ จำกัด.
- หุมนัน ลัดตะนะวง. (2008). **ชาตลาวและวัฒนธรรมลาว**. สำนักพิมพ์และจำหน่ายป๊มแห่ง
 รัฐ กระทรวงแกลงข่าวและวัฒนธรรม แห่งส.ป.ป.ลาว. เวียงจันทน์.
- Gidden, Anthony. (1986). **The constitution of society : outline of the theory of
 structuration**. Berkeley: University of California Press.
- Anthony.Thomas . (1967). **Phu Thai Religious Syncretism: A Case Study of
 ThaiReligion and Society** .The Department of Social Relations in
 partial fulfillment of the requirements for Doctor of Philosophy in
 the subject of Social Anthropology. Harvard University. Cambridge:
 Massachusetts March.

